

DIVULGACIÓ HISTÒRICA

Finals (in)feliços: romanticisme, medicina i altres esgarros

L'autor repassa els estralls de la tuberculosi entre els artistes del segle XIX, des de Chopin i Shiller fins al poeta tortosí Jaume Tió Noé.

Enric Querol
filòleg

Al conte *Errand*, en l'original anglès, traduït en castellà com *Tres rosas amarillas!*, Raymond Carver recrea els darrers dies d'Antoni Txèkhov, el genial dramaturg i escriptor de relats rus, un dels seus referents literaris. Txèkhov estava, el 1897, al cim del seu prestigi i popularitat, totes li ponien. El cas és que aquella nit del 22 de març va anar a sopar a un restaurant luxós de Moscou amb el magnat Alexei Suvorin. Txèkhov brillava fins i tot en aquell ambient glamurós: relaxat, amable, elegant, amb els seus *quevedos* habituals, tot ell en plenitud serena. No va poder començar a sopar: una glopada de sang li va omplir la boca i va trencar l'encant del moment. S'enterbolien els resplendors de la coberteria de plata i el joc de reflexos dels espills de la sala: era la tuberculosi. Ja no va fer barca dreta; se'l van emportar a un sanatori a Badenweiler, a la Selva Negra, on es va anar marcint i va morir l'estiu del 1904, consumit. Què hagués escrit més, si hagués tingut salut? Aquesta pregunta sempre queda flotant, insondable, després de la mort d'un escriptor. Tampoc ell sap "que s'esdevindrà després d'ell sota el sol", segons ens avisa *Eclesiastès* 5: 12.

La tuberculosi va fer estralls entre els artistes del segle XIX: Chopin, Bécquer, Keats, Schiller, fins i tot les heroïnes de l'òpera s'havien de morir,

en escena, del mal del segle. Pàl·lids, demacrats, espectrals: era la malaltia perfecta per a la sensibilitat romàntica, la lluita entre la bellesa i la destrucció. Això em recorda, no puc fer-hi més, el poeta Jaume Tió i Noé (1816-1844), romàntic tortosí per excel·lència. Tió era l'home del moment a Catalunya: triomfava als teatres de Barcelona amb les seves obres de tema històric; dirigia la col·lecció *Tesoro de autores il·lustres*, on traduïa novel·les franceses; publicava crítiques literàries i poemes a la premsa, etc. Era l'elegit, el pròxim gran poeta romàntic català. Però no ho va ser: morí a Barcelona el 4 de setembre del 1844, tísic, és a dir, tuberculós. Els seus amics el van plorar en versos i necrològiques als diaris. Literatura sobre literatura: "¡Pobre Tió! ¡Oh joven malogrado!, .../ agostado en la más florida edad". S'havia casat un any i mig abans amb Dolors de Garecabe. La filla del matrimoni, Dolorettes, va nàixer al desembre, pòstuma. Ella mateixa moria dos anys després, 13 de desembre del 1846. Miro el retrat del poeta: vestit impecable, la clenxa moderna, patilles amples, bastó orgullós, està fet tot un *dandy*, mentre mira, amb determinació, qui sap què a l'infinit. Té la mirada de la certesa. ¡Pobre Tió, tot deixat a mitges!

Tió era amic de la intel·lectualitat barcelonina del moment: Jaume Balmes, Antoni de Bofarull, Rubió i Ors, Josepa Massanés, etc., però mai es va desarraïllar de Tortosa, on la seva mort va causar una gran impressió.

A les pàgines d'*El Ebro*, primer diari tortosí, el jove Josep Maria Paulí n'escrivia, emocionat, la biografia. Era el novembre del 1845. Paulí era la nova esperança de la literatura tortosina: als 22 anys funda *El Ebro*, junt amb Sinesi Sabater i altres amics. Allí es fa com a escriptor. Publica articles periodístics, poemes i la novel·la *Amor y venganza*. A l'any següent s'estrena al teatre amb la comèdia *¡Cuidado con las mujeres!* Escriví també sobre temes d'interès local, com ara el fullet *Sobre la supresión del obispado de Tortosa* (1848). Paulí es va fer un nom: publica als diaris de Barcelona i Madrid; col·labora amb Pascual Madoz en la redacció de l'article sobre Tortosa del *Diccionario geográfico-estadístico-histórico* (1849). Traspasa el 24 d'octubre del 1851, als 28 anys. Compteu bé: la mateixa edat que Tió. Segons narra Ramon Vergés, a *Espurnes de la llar*, Paulí va caure al riu mentre passejava en barca amb els seus amics. Es va gelar; va contraure una malaltia de pit i se'n va anar al Pinell, a casa uns amics, a refer-se. Allí el van enterrar. De poc li va servir esquivar la tuberculosi ¡Malaguanyat Paulí!

Hi ha, a la Tortosa del segle XIX, altres històries més tonificants. És possible, a una ciutat decandida, clerical, entabutxada, sense infraestructures, fer avenços científics transcendents? Sí. Els protagonistes es deien Jaume Ferran Clua, de Corbera, Innocent Paulí -que era nebot del poeta Josep Maria Paulí- i Josep Joaquim Landerer. Aquest da-

Imatge del poeta Jaume Tió.

rrer, científic autodidacta esdevingué tota una autoritat, va anar aplegant una bona biblioteca i també instrumental científic, que va constituir la base dels treballs de Jaume Ferran, metge establert a Tortosa, i d'un jove delerós de saber, el seu col·laborador Innocent Paulí. Al gabinet i laboratori de Ferran, vora el riu, desenvolupen les seves recerques sobre la fotografia i l'electricitat, i, poca broma, descobreixen la vacuna del còlera: "todas estas investigaciones han sido repetidas con gé-

menes recogidos personalmente en las deyecciones de los cólericos habidos en Tortosa", escriu Ferran en el seu assaig *El microbio del cólera* (Barcelona, 1885). A partir del 1895 Ferran va dirigir les seves investigacions a lluitar contra la tuberculosi. No va ser a temps de salvar els artistes que havien mort tísics, però va evitar molts altres finals prematurs. Infeliços, de fet, perquè aquesta mena de finals tots són infeliços, per molt bé s'avinguen amb els gustos dels romàntics. ■